

Joanna Świącicka

Uczeń z zespołem Aspergera

**Praktyczne wskazówki
dla nauczyciela**

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010

Redakcja wydawnicza:

Beata Bednarz

Projekt okładki:

Ewa Beniak-Haremska

ISBN 978-83-7587-731-1

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel./fax: (12) 422-41-80, 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl
e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie I, Kraków 2010

Spis treści

Wstęp	7
Ogólna charakterystyka dziecka z zespołem Aspergera	9
Zaburzenia komunikacyjne dziecka z zespołem Aspergera	15
Zaburzenia społeczne dziecka z zespołem Aspergera	21
Stereotypowe zachowania i specyficzne zainteresowania dziecka z zespołem Aspergera	29
Gospodarka żetonowa – system punktowy jako forma kierowania zachowaniem dziecka dotkniętego ZA	33
Formy pomocy, terapia i wskazania do kształcenia specjalnego dla dziecka z zespołem Aspergera	35
Trening umiejętności społecznych	42
Terapia integracji sensorycznej (SI), czyli problemy z odbiorem oraz przetwarzaniem bodźców zmysłowych	43
Terapia mowy	45
Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne	46
Hipo- i dogoterapia	47
Podsumowanie	49

Wstęp

Specjalista psycholog, pedagog lub nauczyciel pracujący czy to w poradni czy w szkole ogólnodostępnej, z jednym podopiecznym czy z liczną klasą, mający większe lub mniejsze doświadczenie w pracy z tzw. trudnym uczniem, może nie wiedzieć, w jaki sposób dotrzeć do dziecka z zespołem Aspergera (dalej w skrócie: ZA). Jak mu pomóc i jak pracować, aby osiągnąć satysfakcję ze skutecznego wspierania go oraz obserwować czynione przez niego postępy?

Trzeba pamiętać o tym, że każde dziecko ze zdiagnozowanym ZA jest inne. Nie ma takich samych dzieci i z takim samym natężeniem objawów. Każde dziecko z tym syndromem zachowuje się inaczej – w zależności od dnia, pory roku, humoru, zainteresowań lub podejścia do niego.

Co zrobić, aby osiągnąć w miarę możliwości sukces pedagogiczny? Oto pytanie, na które postaram się w tej książeczce jasno odpowiedzieć. Nie zamierzam pouczać i mówić, co wolno, a czego nie, jeżeli chodzi o podejście do dziecka z ZA. Chcę jedynie przybliżyć w przystępny sposób jego sylwetkę, a także zachęcić do skorzystania z prostych wskazówek dotyczących tego, jak można z sukcesem pracować z takim podopiecznym.

Niniejsza publikacja skierowana jest do tych wszystkich, którzy chcą wzbogacić swoją wiedzę na temat funkcjonowania dziecka z ZA – przede wszystkim do nauczycieli ze szkół ogólnodostępnych na różnych szczeblach nauczania, ale także ze szkół integracyjnych i specjalnych, mimo że dzieci z tym zaburzeniem trafiają do nich zdecydowanie rzadziej, a właściwie nigdy. Wprawdzie skupiam się tu na dziecku z ZA jedynie przez pryzmat nauczyciela, to jednak zachęcam również do lektury rodziców oraz tych, dla których los takiego dziecka nie jest obojętny oraz mają ochotę pogłębić i usystematyzować swoją wiedzę na ten temat.

Z doświadczenia wiem, że termin „zespół Aspergera” jest czymś nowym i wciąż przerażająco brzmiącym pojęciem nawet dla specjalistów, którzy do tej pory nie musieli zapoznawać się z tą tematyką. Tak nie musi być.

Podjmując próbę zainteresowania środowisk nauczycielskich problemami tej grupy uczniów, mam na uwadze to, że pojęcie to w ciągu ostatnich kilku lat stało się tematem niezmiernie modnym i głośnym. Zatem należy się spodziewać, że dzieci z diagnozą zespołu Aspergera będzie systematycznie przybywać, o ile już tak się nie dzieje. Dlatego też wiedza nauczycieli i wszystkich specjalistów z tej dziedziny musi się poszerzać, ponieważ dobrze funkcjonujące dziecko dotknięte tą jednostką chorobową nie musi być uczniem szkoły integracyjnej. Takie dziecko trafia bardzo często do szkoły ogólnodostępnej, w której realizuje się rzecz jasna ten sam materiał i tę samą podstawę programową, jaką są objęci jego zdrowi rówieśnicy, jedynie metody kształcenia są dostosowane do jego niepełnosprawności. To z całą pewnością trudne wyzwanie przy założeniu, że w klasie, oprócz jednego dziecka z ZA, nauczyciel ma jeszcze wielu innych podopiecznych, również potrzebujących wsparcia, tyle że w innym, znacznie mniejszym niekiedy zakresie.

Nauczyciele znajdą w tej książeczce dużo praktycznych wskazówek do pracy z tym uczniem – czasami stwarzającym problemy, ale i zazwyczaj bardzo zaskakującym i inteligentnym. Trzy pierwsze rozdziały to tak naprawdę kolejne osiowe objawy charakterystyczne dla zespołu Aspergera. W czwartym zaprezentowano metody terapii dzieci z ZA. Łącznie dają na tyle szeroką, pogłębioną wiedzę, że praca z takim dzieckiem nie będzie wyzwaniem niemożliwym do podjęcia, ale przyjemnym obowiązkiem. Aby żyć w zgodzie z własnym sumieniem i mówić sobie co wieczór, że potrafi się współpracować z uczniem cierpiącym na to zaburzenie, należy najpierw dobrze go poznać, oswoić z jego „dziwactwami” i zaprzyjaźnić. Życzę miłej i pomyślnej pracy ze swoim niezwykle podopiecznym z ZA.

Ogólna charakterystyka dziecka z zespołem Aspergera

Jeżeli uczeń wydaje się dość „dziwny”, ponieważ:

- ma trudności z komunikowaniem się z innymi, z nawiązaniem i podtrzymaniem konwersacji;
- nie lubi nawiązywać kontaktów z rówieśnikami i nie chce się z nimi bawić;
- przejawia specyficzne zainteresowania i niebanalne zachowania;
- jest niegrzeczny, czasami wręcz agresywny, uparty i lubi postawić na swoim;
- nie przyswaja i nie przestrzega podstawowych norm społecznych, mimo wielokrotnego tłumaczenia ich;
- jest nadmiernie nieśmiały i ma charakter samotnika;
- nie przewiązuje wagi do własnego wyglądu;
- pozbawiony jest poczucia humoru lub bawią go sytuacje niezrozumiałe dla innych;
- nie interesują go problemy bliskich i nie przejawia empatii;
- nie zwierza się, nie opowiada o sobie – jaki jest, co czuje, co lubi itp.;
- nie cierpi rywalizacji na lekcjach W-F-u, różnego rodzaju gier zespołowych, sztafet, wyścigów;
- denerwują go różnego rodzaju rzeczy, osoby i sytuacje – nie rozumie ich;
- w ogóle stworzyłby cały świat po swojemu i na swoich prawach;
- czasami jest niezgrabny, żeby nie powiedzieć, iż niezdarly;
- nie ma poczucia zagrożenia, odległości czy wysokości;
- często zatyka uszy, kiedy koledzy za głośno rozmawiają, lub wręcz przyśuwa ucho do głośnika w czasie akademii czy występów klasowych;

- nie lubi niektórych, wydawałoby się oczywistych potraw – ich zapachu, koloru, wyglądu czy konstrukcji;
- nie chce być dotykany czy głaskany przez nauczycieli i rówieśników, nie przepada za przebywaniem w tłumie;
- po prostu jest zajęty sobą, swoimi zainteresowaniami, ocenia świat ze swojego punktu widzenia;
- jest nadmiernie poważny lub dziecinny i generalnie zmienny uczuciowo;
- jest wybitnie zdolny z jednego, dwóch przedmiotów, a pozostałe sprawiają mu ogromną trudność; potrzebuje często pomocy i wsparcia w postaci dostosowania na przykład sprawdzianów do jego niepełnosprawności;
- mówi w dość specyficzny sposób, używając całych zwrotów z obejrzanego filmu lub zasłyszanej rozmowy kolegów... to

... można ze stuprocentową pewnością stwierdzić, że mamy do czynienia z dzieckiem, które cierpi na zespół Aspergera (ang. *Asperger syndrome* – AS).

Zespół Aspergera jest jednym z kręgu autyzmu całościowych zaburzeń rozwoju, które łączą objawy w kilku podstawowych sferach: kontaktów społecznych, komunikacji, zachowań i zainteresowań, jak również nadwrażliwości sensorycznej na różnego rodzaju bodźce. Nieprawidłowości te dotyczą wszystkich obszarów życia, choć ich nasilenie może być różne. Podstawową, najlepiej poznaną jednostką wśród całościowych zaburzeń rozwoju jest autyzm dziecięcy, prawidłowo diagnozowany już u bardzo małych, bo dwu- i półtrzyletnich dzieci. W 1980 roku Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne (American Psychological Association – APA) wprowadziło termin „całościowe zaburzenia rozwoju” (w DSM-III). W aktualnym wydaniu podręcznika DSM-IV-TR1 pojęcie to obejmuje swym zakresem pięć jednostek: zaburzenia autystyczne, zespół Aspergera, zaburzenie Retta, dziecięce zaburzenia dezintegracyjne oraz zaburzenia rozwojowe, które nie zostały ujęte w innych kategoriach diagnostycznych.

Termin „zespół Aspergera” został po raz pierwszy użyty w 1981 roku przez Brytyjkę Lornę Wing, która przetłumaczyła z języka niemieckiego pracę Hansa Aspergera. Ten austriacki psychiatra i pediatra jako pierwszy opisał to zaburzenie (w 1943 roku). Dawniejsze określenia, używane przez samego Aspergera, to „psychopatia autystyczna” oraz „zaburzenia schizoidalne okresu dzieciństwa”. Nazwy te zostały jednak zarzucone przez większość specjalistów, z uwagi na to, że mogły sugerować, iż mamy

¹ www.niegrzecznedzieci.prv.pl.

do czynienia z kolejnymi schorzeniami należącymi do spektrum schizofrenii. **Na dzień dzisiejszy jest to farmakologicznie nieuleczalne zaburzenie (choroba) trwające przez całe życie, z nie do końca wyjaśnioną etiologią.** Pewne jest tylko to, że im wcześniej dziecko takie zostanie zdiagnozowane i poddane indywidualnej, dostosowanej specjalnie do jego niepełnosprawności, wielospecjalistycznej terapii, tym większe szanse, że rokowania na okres dorosłości będą pomyślne.

Zatem zespół Aspergera to zaburzenie rozwojowe mieszczące się w autystycznym spektrum. Czasami nazywa się go „wysoko funkcjonującym autyzmem” (szczególnie w USA). Interpretuje się to w taki sposób, że dziecko z ZA zachowuje się bardzo podobnie do autystycznego, tyle że potrafi komunikować się dość swobodnie, a inne sfery, które są zaburzone, nie dezorganizują jego życia i funkcjonowania tak bardzo jak ma to miejsce w autyzmie.

ZA jest nie jest diagnozowane tak wcześnie jak autyzm, bo zazwyczaj dopiero w okresie rocznego obowiązkowego przygotowania do nauki szkolnej (niegdyś klasy „0”) lub na etapie nauczania zintegrowanego. Często bywa również tak, że dziecko zdiagnozowane w kierunku autyzmu, osiagając dojrzałość szkolną, zostaje nagle przekwalifikowane na diagnozę „zespół Aspergera”. Niekomfortowość tej sytuacji wynika przede wszystkim z tego, że objawy występujące we wczesnym dzieciństwie dają niejednorodny, nierzadko mylny obraz. Ponadto mogą, choć nie muszą, wskazywać na innego rodzaju zaburzenia i trudności. Do niektórych z nich, najbardziej powszechnych należą:

1. Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD/ADD), czyli brak koncentracji uwagi, niezdolność do utrzymywania jej, nawet wówczas, kiedy dziecko bardzo się stara.
2. Zespół Tourette’a – zaburzenie neurologiczne, które może być motoryczne (np. machanie rękami) lub głosowe (np. wydawanie niezwykłych dźwięków lub bezwolne wypowiadanie nieodpowiednich słów, często niecenzuralnych).
3. Dysgrafia, czyli mało staranne, wręcz nieczytelne pismo, jak również trudności z przekazaniem myśli w formie pisemnej, zwłaszcza gdy wymagane jest jednocześnie czytanie z tablicy lub słuchanie kogoś.
4. Dysleksja, czyli trudności z nauką oraz płynnym czytaniem i pisanem pojedynczych wyrazów.
5. Niezgrabność ruchowa – odnosząca się do zaburzeń w odbiorze i przetwarzaniu bodźców zmysłowych (integracji sensorycznej).